

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 15 juni 2017

Mål nr

T 3957-15

KLAGANDE

JL

Ombud: Advokat TA

MOTPART

Länsstyrelsen i Jönköpings län

551 86 Jönköping

SAKEN

Ersättning för rättegångskostnader

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts, Mark- och miljööverdomstolen, dom 2015-07-03 i mål

F 1363-15

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen ändrar Mark- och miljööverdomstolens dom och förpliktar staten att ersätta JL för rättegångskostnader dels i mark- och miljödomstolen

Dok.Id 136138

HÖGSTA DOMSTOLEN
Riddarhustorget 8

Postadress
Box 2066
103 12 Stockholm

Telefon 08-561 666 00
Telefax 08-561 666 86
E-post:
hogsta.domstolen@dom.se
www.hogstadamstolen.se

Expeditionstid
08:45-12:00
13:15-15:00

med 50 000 kr, avseende ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från den 22 januari 2015, dels i Mark- och miljööverdomstolen med 9 000 kr, avseende ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från den 3 juli 2015.

Staten ska ersätta JL för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 22 750 kr, avseende ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens beslut.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

JL har yrkat att Högsta domstolen ska tillerkänna honom ersättning för rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen med 73 150 kr och i Mark- och miljööverdomstolen med 9 000 kr. Han har även yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

Länsstyrelsen har motsatt sig att Mark- och miljööverdomstolens dom ändras.

SKÄL

Bakgrund och frågan i Högsta domstolen

1. JL äger fastigheten EE-G 2:29. I syfte att skapa utrymme för viss djurhållning på sin bostadsfastighet köpte han ett markområde från en angränsande fastighet för 500 000 kr. Markområdet ligger intill en sjö och delvis inom strandskyddsområde. JL ansökte om fastighetsreglering för överföring av området till sin egen fastighet. Lantmäterimyndigheten beslutade om fastighetsreglering i enlighet med JLs yrkanden.
2. Länsstyrelsen i Jönköpings län och Tillstånds- och myndighetsnämnden i Eksjö kommun överklagade lantmäterimyndighetens beslut och yrkade att mark- och miljödomstolen skulle avslå JLs ansökan om fastighetsreglering. Det anfördes sammanfattningsvis att den sökta regleringen riskerade att

motverka syftet med strandskyddet och att det därför fanns hinder mot fastighetsbildningen. Tillstånds- och myndighetsnämnden angav också att det var fråga om hur bestämmelserna om strandskydd skulle tillämpas vid bildandet av bostadsfastighet för mindre djurhållning, med en begränsad area, där fastigheten kommer att ligga inom strandskyddsområde.

3. JL motsatte sig ändring av lantmäterimyndighetens beslut. Han begärde ersättning av staten för sina rättegångskostnader vid mark- och miljödomstolen. Domstolen avslog överklagandena och förpliktade staten att ersätta JL för hans rättegångskostnader med 73 150 kr, avseende ombudsarvode.

4. Länsstyrelsen överklagade domen. Sedan Mark- och miljööverdomstolen meddelat prövningstillstånd endast i frågan om rättegångskostnader, har domstolen avslagit JLs yrkande om ersättning för rättegångskostnader i såväl mark- och miljödomstolen som Mark- och miljööverdomstolen.

5. JL har alltså vunnit målet i huvudsaken. Frågan i Högsta domstolen är om det då finns förutsättningar att förplikta staten att ersätta honom för rättegångskostnader.

Den rättsliga regleringen rörande beslut om fastighetsreglering

6. Vid beslut om fastighetsreglering enligt 5 kap. fastighetsbildningslagen ska allmänna villkor för fastighetsbildningen i 3 kap. beaktas. Bestämmelserna, som är indispositiva, innebär bl.a. att en fastighetsbildningsåtgärd inte får motverka syftet med strandskyddet (se 3 kap. 2 § andra stycket första meningen).

7. Av 15 kap. 7 § följer att tillstånds- eller fastighetsbildningsbeslut får överklagas till mark- och miljödomstol av de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom plan- och byggnadsväsendet. Vidare får, enligt 8 §, länsstyrelsen överklaga tillstånds- eller fastighetsbildningsbeslut, om länsstyrelsen finner att beslutet strider mot bestämmelse i fastighetsbildningslagen som har meddelats till förmån för allmänt intresse.

8. I mål som överklagas till mark- och miljödomstol tillämpas lagen (1996:242) om domstolsärenden som processlag, om inte annat är föreskrivet (se 5 kap. 1 § första stycket lagen, 2010:921, om mark- och miljödomstolar). Ärendelagens 32 § om rättegångskostnadsansvar ska dock inte tillämpas. I stället gäller bestämmelserna i 16 kap. 14 § fastighetsbildningslagen.

Regleringen om rättegångskostnader i fastighetsbildningslagen

9. När en sakägare vinner ett mål mot stat eller kommun som företrädare för allmänt intresse gäller bestämmelserna i 16 kap. 14 § fjärde stycket fastighetsbildningslagen. Domstolen kan då tillerkänna sakägaren ersättning för rättegångskostnader, om det finns synnerliga skäl. Ersättningen ska betalas av staten eller, om endast kommunen företräder det allmänna intresset, av kommunen. Stat och kommun kan i de fallen inte tillerkännas ersättning för sina kostnader. (Se beträffande högre rätt 17 kap. 3 § första stycket och 18 kap. 2 § första stycket.)

10. Fördelningen av rättegångskostnader mellan sakägare regleras i 16 kap. 14 § första stycket. Domstolen får besluta att sakägare som förlorar målet ska ersätta annan sakägare dennes rättegångskostnad. Den bestämmelsen gäller enskilda såväl som stat och kommun, när de är sakägare.

11. I förarbetena till 16 kap. 14 § fastighetsbildningslagen hänvisas till vad som gäller inom förvaltningsförfarandet, där en enskild part som regel inte har

rätt till kostnadsersättning av det allmänna, eftersom det anses vara en allmän medborgerlig skyldighet att medverka i sådant förfarande. Med denna utgångspunkt anges att det i mål om fastighetsbildning inte kan komma i fråga att låta samma kostnadsregler gälla mellan enskilda och företrädare för allmänt intresse som mellan enskilda parter. Det allmänna bör dock i vissa särskilda situationer kunna åläggas en ersättningskyldighet när dess företrädare förlorar mål mot enskild part. En grundförutsättning bör vara att den enskilde har haft kostnader som faller utom ramen för vad man normalt kan begära att den enskilde svarar för. Som exempel nämns ersättning till juridiskt eller tekniskt biträde samt utgift för längre resa i samband med inställelse vid förhandling. Vidare bör gälla att kostnaderna har varit nödvändiga för tillvaratagande av partens rätt och att de inte kan betraktas som självförvållade. Det måste dessutom av någon speciell anledning framstå som oskäligt att kostnaderna bärs av den enskilde. En situation då ersättning bör kunna komma i fråga är när det allmännas representant har fullföljt talan utan att ha objektivt godtagbara skäl eller har förfarit oaktsamt under processen. Ett annat fall då det enligt förarbetena är befogat att ersättning utgår är när ett mål fullföljs ända upp i högsta instans för att vinna klarhet om innebörden av gällande rätt. (Se prop. 1969:128 s. B 921 f.)

12. Rättsfallet NJA 1979 s. 433 rörde frågan om det fanns hinder för avstyckning från en fastighet. Högsta domstolen uttalade att länsstyrelsen syntes ha överklagat till Högsta domstolen främst för att få en viss rättslig fråga prövad. Eftersom den enskilde, som var vinnande part, hade haft fog för att anlita juridiskt biträde och kostnaderna fick anses ha varit nödvändiga för tillvaratagande av den enskildes rätt, ansåg domstolen att det förelåg synnerliga skäl för att den enskilde skulle tillerkännas ersättning av staten för sina rättegångskostnader.

Rättegångskostnader och rätten till en rättvis rättegång

13. Enligt 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen ska en rättegång genomföras rättvist. Bestämmelsen, som har utformats efter mönster av artikel 6.1 i Europakonventionen, gäller alla rättegångar i domstol. Av artikel 6.1 framgår att var och en har rätt till en rättvis rättegång vid prövningen av hans eller hennes civila rättigheter eller skyldigheter.

14. Utmärkande för en rättvis rättegång är bl.a. att parterna är likställda i processen och att förfarandet inte gynnar en part på den andres bekostnad. Enligt Europadomstolen åligger det emellertid inte staten att – genom tillhandahållande av allmänna medel – garantera en total likställdhet mellan parterna, om parten bara ges en rimlig möjlighet att lägga fram sin sak under omständigheter som inte innebär en betydande nackdel i förhållande till motparten (se t.ex. *Handölsdalen Sami Village and Others v. Sweden*, no. 39013/04, § 51, 30 March 2010, jfr också *Stankiewicz v. Poland*, no. 46917/99, ECHR 2006-VI, som innebär att det under vissa förutsättningar är i konflikt med rätten till en rättvis rättegång att en enskild som vinner ett mål mot staten inte har rätt till ersättning för sina rättegångskostnader).

15. I rättsfallet NJA 2015 s. 374 uttalade Högsta domstolen att det i vissa fall skulle strida mot bestämmelsen i 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen om den enskilde inte gavs rätt till ersättning av staten för sina rättegångskostnader i ett allmänt utmätningssmål.

Tillämpning av 16 kap. 14 § fjärde stycket fastighetsbildningslagen

16. Länsstyrelsen, liksom kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom plan- och byggnadsväsendet, företräder allmänna intressen i fastighets-

bildningsmål och har rätt att överklaga beslut i sådana mål (se p. 7). När allmänna intressen hävdas kan det leda till begränsningar i den enskildes rätt att förfoga över sin egendom. I den mån det kommer upp frågor av mer komplicerad juridisk eller teknisk art i mål av detta slag kan det för den enskilde vara nödvändigt att anlita biträde.

17. I 16 kap. 14 § fjärde stycket fastighetsbildningslagen uppställs alltså ett krav på synnerliga skäl för att en enskild som vinner ett mål mot företrädare för allmänt intresse ska få ersättning för rättegångskostnader. Enligt förarbetena rör det sig om fall då det av någon speciell anledning framstår som oskäligt om kostnaderna bärs av den enskilde, och det anges vissa situationer då ersättning bör kunna utgå. Det måste emellertid beaktas att lagstiftningen är närmare 50 år gammal och inte kan anses spegla det synsätt som har vuxit fram, bl.a. under inflytande av regeringsformen och Europakonventionen. Också andra fall än de situationer som anges i förarbetena bör därför kunna omfattas av bestämmelsen. Rättsfallet NJA 1979 s. 433 kan inte heller ges innebörden att det utesluter en rätt till ersättning för den enskildes rättegångskostnader i andra typsituationer än de där aktuella.

18. Mot den beskrivna bakgrunden bör bestämmelsen i 16 kap. 14 § fjärde stycket, trots den restriktiva ordalydelsen, kunna tolkas så att även målets juridiska eller tekniska komplexitet och stora betydelse för den enskilde kan utgöra skäl för att tillerkänna en enskild som vinner ett fastighetsbildningsmål mot företrädare för allmänt intresse ersättning för rättegångskostnader. En grundläggande förutsättning är emellertid att kostnaderna är nödvändiga för att den enskilde ska kunna tillvarata sin rätt.

Bedömningen i detta fall

19. Fastighetsregleringen gällde en utökning av JLs bostadsfastighet med ett markområde som hade ett högt värde. Utgången av målet får därför anses

ha varit av stor betydelse för honom. Genom vad som anfördes till grund för länsstyrelsens och den kommunala nämndens överklaganden kom målet vid mark- och miljödomstolen att röra en fråga av juridisk komplexitet. För att JL skulle kunna ta tillvara sin rätt var det befogat att han anlidade ett juridiskt biträde. Det föreligger därför synnerliga skäl att tillerkänna honom ersättning från staten för ombudskostnader.

20. JL har i mark- och miljödomstolen begärt ersättning för ombudsarvode med 73 150 kr inklusive mervärdesskatt. Högsta domstolen finner att ersättning skäligen bör utgå med 50 000 kr inklusive mervärdesskatt.

21. JL bör vidare tillerkännas ersättning för ombudsarvode avseende arbete i Mark- och miljööverdomstolen och Högsta domstolen med yrkade belopp.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gudmund Tojjer, Ella Nyström (referent), Johnny Herre, Lars Edlund och Anders Eka
Föredragande justitiesekreterare: Cecilia Hartman